

Tarinoita Tuomiokirkosta-podcast

Järjestys se olla pitää

<https://www.turuntuomiokirkko.fi/tutustu-historiaan/podcastit>

Tuomiokirkon kirkonkellot soivat

Rami: Heippa! Tervetuloa kuuntelemaan Tarinoita Tuomiokirkosta -podcastia. Minä olen Rami.

Henna: Ja minä Henna, helou!

Rami: Eikö ookin ärsyttävää, jos vaikka konsertissa tai teatterissa saa paikat ihan takimmaisesta rivistä?

Henna: Tavallaan joo, varsinkin Tuomiokirkossa näkymät on paremmat edessä. Mutta toisaalta aivan takimmaisissa riveissä on kyllä oma viehätyksensä.

Rami: Totta, ehkä se tulee kouluajoilta. Mutta 1600-luvulla ihmiset eivät tosiaan halunneet olla niitä takapenkissä istujia, ainakaan kirkoissa. Silloin otettiin kirkoissa nimittäin käyttöön penkkijärjestys, eli jokainen sai oman paikkansa kirkkosalissa arvojärjestyksensä mukaisesti. Istumapaikat numeroitiin ja penkkirivit lukittiin päistä, jotta vain omalla avaimella pääsisi omalle rivilleen istumaan.

Henna: Nyt kun tuolla salissa saa istua minne tahtoo, tämä voi kuulostaa oudolta. Mutta viime jaksossa puhuttiin Rothoviuksesta, ja sieltä voidaan muistaa tää 1600-luvun puhdasoppisuuden ajanjakso ja kirkkokuri. Lisäksi tähän vaikutti aikakauden sääty-yhteiskunta. Väestö jakautui aateliisiin, papistoon, porvareihin ja talonpoikiin, sekä vielä tämän jaon ulkopuolelle jääneisiin. Eli nää kaks - puhdasoppisuuden kausi sekä sääty-yhteiskunta - pyrkivät asioiden järjestämiseen ja säätelyyn, ja tämä näkyi esimerkiksi juuri kirkkojen penkkijärjestyksissä. Parhaimpia paikkoja ei saanut eniten tarjoava tai nopein ostaja, vaan penkkijärjestys laadittiin sen mukaan, missä yhteiskunnallisessa asemassa kukin oli. Ensimmäiset tiedot Turun tuomiokirkon penkkijärjestyksistä ovat vuodelta 1630, jolloin kirkkoon tehtiin ensimmäiset kunnolliset penkit. Katolisena aikana ennen 1500-luvun puoliväliä messu kuultiin seisten.

Rami: Tästä siis voikin päätellä, että kaupungin silmäätekevät istuivat kirkon etuosassa omilla paikoillaan, kun taas talonpojat ja muu tavallinen väki istutettiin kirkon takaosaan omille paikoilleen - kaikki maksullisia ja tarkalleen nimettyjä paikkoja. Lisäksi käsityöläiset istuivat omalla lehterillään toisessa kerroksessa, jonne oli kulku sitä kautta, missä nykyään on Tuomiokirkkomuseo - itse lehterit purettiin 1800-luvun loppupuolella. Vähävaraisille penkkimaksut olivat pienempiä ja heille osoitetut paikat sijaitsivat kirkon sivuilla. Kaikkein köyhimmät, joilla ei ollut varaa maksaa istumapaikastaan, seisoivat jumalanpalveluksen ajan kirkon takaosassa.

Henna: Lisäksi sitten järjestäydettiin vielä sukupuolen mukaan. Miehet ja naiset istuivat eri puolilla kirkkoa: naiset pohjoisen puolella ja miehet etelän puolella. Ja mikäli on niin, että Turun tuomiokirkon ilmansuunnat eivät ole aivan tuoreimmassa muistissa, kerrottakoon, että alttari on - kuten usein kirkoissa tapana on - suunnattu kohti itää, ja pohjoisen puoli jää näin ollen kirkon takaosasta katsoen vasemmalle ja etelän puoli oikealle puolelle kirkkosalia. Eli nyt tästä kaikesta voi hahmotella, että ei olisi Rami meillekään varmaan mitään hirveän hyviä paikkoja tippunut.

Rami: Äläpä sano, sillä samoin kuin nytkin, 1600-luvulla tuomiokirkossa toimi sekä suomen- että ruotsinkielinen seurakunta. Kaikkein mahtavimmat, aateliset ja muut, olivat pitkälti ruotsinkielisiä. Siitä johtuen suomenkielisessä messussa pikkuporvaritkin istui kirkossa hyvin edessä.

Henna: Aa, no kappas. Mutta voin kuvitella, että ei niihin paikkoihin silti helposti tyydytty. Oma paikkahan oli suorastaan kunniakysymys, kun siinä joku määräsi, kenen ylä- tai alapuolella tässä maailmassa olit.

Rami: Siksiä penkkijärjestyksiä päivitettiin useaan otteeseen ihmisten ollessa tyytymättömiä. 1600-luvulta on säilynyt useita oikeuden pöytäkirjoja, joissa käsitellään penkkijärjestykseen liittyviä kiistoja. Esimerkiksi vuonna 1643 oikeudessa puitiin pitkään ja hartaasti Turun akatemian kirjastonhoitajan, maisteri Andreas Petraeuksen, oikeutta istua professorien penkissä. Yhtenä kauniina sunnuntaina Petraeus oli vaan ilmestynyt professorien penkkiin istumaan, mistä professorit olivat sitten syvästi loukkaantuneet. Kysyttäessä Petraeus kertoi saaneensa luvan istua penkillä kenraalikuvernööri Pietari Brahelta. Professorit pyrkivät aluksi kaikin tavoin vastustamaan Petraeuksen pääsyä heidän penkkiinsä, mutta lopulta konsistorin päätöksellä Petraeus sai penkkipaikkansa.

Henna: Aina erimielisyyksiä ei selvitelty kovin rauhanomaisesti, vaan lain lisäksi turvauduttiin myös ruumiin voimiin paikan päällä kirkossa. Kirkossa sattuneista tappeluista onkin jäänyt rikas aineisto. Väinö Iksen kirjassa *Vanhaa Suomen Turku* kerrotaan Elias Juhonpojan ja Henrik Klufwensijkin vaimojen tappelusta vuonna 1644, jolloin tappelupukarien rauhoittamisen nimissä koko kirkko suljettiin.

Rami: Aikamoista. Toki kirkossa aiheutettiin tappelun lisäksi muillakin tavoin pahennusta. Esimerkiksi käsityöläisten lehteriltä sylkeminen alla istuvien päälle on varmaan ollut aika yleistä, koska kirkkojärjestykseen oli säädetty pykälä, jossa määrättiin: *"Jotka parvest sylkevät eli heittävät iotakin nijden päälle / quin alhall ovat / sakotettan 1 daaleri hopearahaa."*

Henna: Mmm, nam. Aika dramaattinen tapaus tähän liittyen käsiteltiin oikeudessa, nimittäin porvari Juhana Lydkenin tapaus. Kerrotaan, että jumalanpalveluksen aikana ylhäältä parvelta oli tippunut nestettä Lydkenin päälle tämän vetäessä rauhallisesti sikeitä omalla penkkipaikallaan. Ehkä tästä syystä mies valikoitui pilan kohteeksi, sillä yhtäkkiä ylhäältä ryöpsähti kerralla suurempi määrä nestettä, havahduttaen Lydkenin unestaan. Raivon vallassa mies vei asian oikeuteen asti, mutta syyllisestä ei ainakaan oikeuden pöytäkirjojen mukaan päästy selville käsityöläisten ammattikunnan oltermannin Hannu Brunoun ponnistuksista huolimatta. Oikeudessa käsityöläisiä edustaneet Brunou ja mestari Lauritsa Timme vannoin kyseessä olleen syljen, eikä virtsan, mitä epäiltiin nesteen suuren määrän takia. Pöytäkirjoihin merkittiin, että Brunoun ja Timmen tuli ottaa selville syyllinen ja että mikäli vastaavaa sattuisi uudemman kerran, menettäisivät suutarit lehterinsä. Kumpaa olisit itse mieluummin päähäsi ottanut?

Rami: No ehkä nyt kuitenkin sitä sylkeä, mutta mieluiten pysyn kyllä täysin kuivana. Kaikesta tappelusta ja draamasta huolimatta penkkijärjestyksiä noudatettiin kirkossa yllättävän pitkään. Vielä Turun palon jälkeen, vuonna 1829 kirkon auetessa uudelleen, olivat uudet penkit maksullisia ja lukittavia. Nimikoiduista penkkipaikoista luovuttiin vasta vuonna 1884, uusien tasa-arvoisempien penkkien korvatessa vanhat. Nyt vain piispalle on varattu oma penkkinsä kirkon etuosasta.

Henna: Ja vielä lopuksi kerrottakoon sakastin oven päällä olevasta pienestä parvesta. Meiltä oppailta usein tiedustellaan sen tarkoitusta ja oon myös kuullut veikkauksia, että onko kyseessä

ollut kuninkaan tai jonkun muun merkkihenkilön istumapaikka. Näin ei kuitenkaan ole, vaan parvi on tehty siihen vasta 1920-luvun peruskorjauksen yhteydessä. Silloin kirkossa tehtiin myös arkeologisia tutkimuksia, joiden yhteydessä pääteltiin seinän koloista, että siinä mahdollisesti jonkinlainen parvi jossain kohtaa historiaa on ollut - ja niin sitten sellainen päädyttiin rekonstruoimaan. Mitään tarkempia tietoja sen käyttötarkoituksesta ei kuitenkaan ole, nyt siellä on vain toimimaton kohdevalaisin.

Rami: Mysteeristä suorastaan, mutta kurkatkaa Instagramin puolelta kuva, niin tiedätte mistä parvesta puhutaan! Siinäpä jakso tällä kertaa, lämmin kiitos kaikille kuulijoille!

Henna: Kiitos!

Tuomiokirkon kirkonkellot soivat.